

ПРАВО ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

УДК 351:504

doi: 10.20998/2227-6890.2023.2.08

М.В. БЛОКОНЬ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті висвітлено результати дослідження проблеми міжнародно-правового гарантування екологічної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану, що надзвичайно актуально для України. Зазначається, що виникнення загроз та ризиків для життя і здоров'я людини, які часто зумовлюють критичний стан довкілля, потребує пошуку оптимальних шляхів ліквідації їх наслідків у випадку надзвичайних екологічних ситуацій та можливого їх попередження. Щодо цього, первинне значення має комплексний державно-правовий механізм, який передбачає ряд заходів і засобів, спрямованих на підтримку забезпечення екологічної безпеки. Йдеться, насамперед, про розвиток та удосконалення законодавства у цій галузі в системі національної безпеки і оборони з урахуванням міжнародного досвіду. Одним з найбільш актуальних питань щодо негативного впливу є збройна агресія, а саме вплив на довкілля під час бойових дій. Тому невід'ємним напрямом адаптації правової системи України та системи природоохоронного нагляду і контролю в умовах воєнного стану є вдосконалення міжнародно-правового механізму щодо реагування на екологічні ризики і загрози, можливість їх попередження шляхом залучення міжнародних інституцій в екологічну сферу України.

Ключові слова: державна екологічна політика, забезпечення екологічної безпеки, національна безпека і оборона, природоохоронний нагляд та контроль, міжнародно-правовий механізм.

M. V. BILOKON

INTERNATIONAL LEGAL MECHANISM FOR ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The article highlights the results of the study of the problem of international legal guarantee of environmental safety in the conditions of the legal regime of martial law, which is extremely relevant for Ukraine. It is noted that the occurrence of threats and risks to human life and health, which often lead to a critical state of the environment, requires the search for optimal ways to eliminate their consequences in the event of environmental emergencies and their possible prevention. In this regard, a comprehensive state-legal mechanism, which provides for a number of measures and means aimed at supporting the provision of environmental safety, is of primary importance. It is primarily about the development and improvement of legislation in this field in the system of national security and defense, taking into account international experience. One of the most urgent issues regarding the negative impact is armed aggression, and there is precisely the impact on the environment during hostilities. Therefore, an integral direction of the adaptation of the legal system of Ukraine and the system of environmental protection supervision and control in the conditions of martial law is the improvement of the international legal mechanism for responding to environmental risks and threats, the possibility of their prevention through the involvement of international institutions in the ecological sphere of Ukraine.

Key words: state environmental policy, ensuring environmental safety, national security and defense, environmental supervision and control, international legal mechanism.

Постановка проблеми. Державна екологічна політика є визначальною ланкою та осередком у вирішенні питань екологічного спрямування в системі національної безпеки й оборони. Актуальність проблеми зумовлена збройною агресією з боку російської федерації, що, в свою чергу, відображається порушенням екологічної рівноваги на всій території України. Завдяки їй держава безпосередньо впливає на ступінь захищеності людини, суспільства та держави – тобто,

рівновага є таким станом навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Ефективне розв'язання окресленої проблеми потребує формування відповідної наукової та нормативно-правової бази з урахуванням міжнародного досвіду. Пріоритетним і вагомим чинником об'єктивного характеру, що унеможливує забезпечення екологічної безпеки, є практична неможливість

моніторингу, надходження та реєстрації екологічної інформації щодо вчинених злочинів проти довкілля на окупованих територіях, що на момент вчинення або ж дотепер фактично не підконтрольні українській владі. Також наполягаємо та зауважуємо, що шкода завдана екологічними воєнними злочинами в Україні має глобальний характер, адже навколишнє середовище не знає меж – це велика взаємозалежна екосистема. Погіршення її стану в Україні призведе до глобальних наслідків, що, в свою чергу, не може не відбитися не тільки в Європі, а в усьому світі. Особливо гостро постає питання ядерного шантажу та інших ризиків та загроз з боку росії, що, на нашу думку, є проявами екологічного воєнного тероризму, феномен якого має бути предметом подальших кримінологічних впроваджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням міжнародно-правового механізму в забезпеченні екологічної безпеки в Україні в умовах воєнного стану присвячено праці вітчизняних вчених. Наприклад, Ю. Турлова, М. Хілько, А. Кучер, А. Крубінко, Г. Балюк, В. Андрейцев, А. Місінкевіч, Л. Васельчук та інші, наголошують на доцільності та обґрунтовують реалізацію конституційних положень, які визначають Україну як правову та рівну країну серед країн-партнерів щодо правового урегулювання наслідків для навколишнього природного середовища, шкоди яка була заподіяна під час військової агресії з боку російської федерації та втручання міжнародних інституцій щодо забезпечення екологічної безпеки в Україні, як гарантування для всього світу у створенні нового формату колективної безпеки, де Україна, без сумніву, повинна зайняти одне з ключових місць.

Метою статті є окреслення можливостей впровадження та практичної реалізації міжнародно-правового механізму в забезпеченні екологічної безпеки в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. З моменту повномасштабного нападу РФ на нашу країну, наслідки для навколишнього природного середовища в Україні щодо виникнення кількості екологічних загроз та катастроф важко переосмислити. Міністерство з охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів щотижнево розміщує на своєму офіційному сайті дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля. Міжнародні організації періодично публікують профільні звіти про вплив війни на окремі природні ресурси. Постає питання, чи існують реальні та дієві міжнародні механізми, здатні запобігти завданню екологічної шкоди, а в разі її настання – компенсувати та притягнути винних суб'єктів до кримінальної відповідальності?

На сучасному етапі, ключовою складовою сучасної національної безпеки і оборони України має бути те, що пріоритетні рішення повинні формуватися з урахуванням потреби у забезпеченні екологічної безпеки шляхом залучення до цього питання міжнародних інституцій в природоохоронній сфері, для підтримки системи міжнародної колективної безпеки. Негативні фактори для національної безпеки, створені

незаконними діями держави-агресора, які пов'язані з порушенням міжнародних природоохоронних норм в екологічній сфері, привели до катастрофічних наслідків. Зазначимо, що останнє несе загрозу не лише національній безпеці України, а і всьому світові. Тому особливої актуальності набуває подальше дослідження проблем, які пов'язані із забезпеченням екологічної безпеки в Україні.

Базовим міжнародно-правовим актом у сфері захисту природного середовища під час військових конфліктів є Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1976 р. та відкрита для підписання в Женеві 18 травня 1977 року [2]. 5 жовтня 1978 р. вона набрала чинності. Конвенція є договором міжнародного права у сфері роззброєння і слугує, зокрема, для захисту природного середовища під час воєнних дій. Вона забороняє використання природного середовища як засобу ведення війни. Її положення доповнюються значною мірою положеннями Додаткового протоколу I 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. [1].

Механізм дотримання Конвенції включає такі положення: будь-яка держава-учасниця, яка констатує, що будь-яка інша держава-учасниця діє в порушенні зобов'язань, які випливають з Конвенції, може подати скаргу до Ради Безпеки ООН. На підставі такої скарги Рада Безпеки має право ініціювати розслідування (п. 3 і 4 ст. 5). Крім цього, передбачено створення Консультативного комітету експертів з функцією проведення фактичного розслідування обставин кожної справи. Зазначимо однак, що на практиці ці положення ніколи не застосовувались [4].

Сьогодні Україна відчуває весь комплекс загроз та ризиків, обумовлених зовнішньою агресією. Це й загроза прямого воєнного вторгнення на територію України, також й повномасштабна інформаційна агресія, й підривна діяльність російських спецслужб на окупованих територіях, як приклад Запорізька АЕС та Каховська ГЕС. Приводами для реалізації загроз може стати будь-що, неефективність наданих Україні зовнішніх гарантій безпеки, обумовлена кризою міжнародної безпекової системи, що, у свою чергу, підвищує рівень небезпеки цих загроз, перш за все, в системі забезпечення екологічної безпеки. Реальні загрози функціонуванню критичної інфраструктури, насамперед, є наслідком актуалізації загроз національній безпеці. Реальність посиленої небезпеки, яка виходить із тимчасово окупованих територій, не залишає сумнівів щодо потреби здійснення негайних заходів із протидії їм. Однією із загроз критичній інфраструктурі, є вчинення злочинів на її об'єктах. Підвищену небезпеку мають ті злочини, шкідливі наслідки яких вражають не лише масштабами, численними людським жертвами та матеріальними збитками, а й створюють загрози для великих територій, регіонів, завдають шкоду інтересам декількох суміжних держав. Тому цілком правомірно вести сьогодні мову про протидію підготовці та вчиненню злочинів на об'єктах підвищеної небезпеки. Протидія таким злочинам, їх

розкриття й притягнення винуватців до кримінальної відповідальності і є одним із проявів адекватного реагування з боку держави та її правоохоронних органів на загрози безпеці об'єктів критичної інфраструктури, життєво важливим інтересам не лише України, а й багатьох інших країн та їх населенню.

У ситуації надзвичайних екологічних ситуацій на території України, правове регулювання відносин здійснюється відповідно до Закону «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р., який закріплює: основні завдання та сферу дії закону; підстави та порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації; правовий режим зони, умови його зміни та припинення дії; заходи, що можуть вживатися у цій зоні, обмеження діяльності; здійснення екологічного моніторингу; підстави визнання юридичних і фізичних осіб потерпілими та відшкодування їм заподіяної шкоди; відповідальності за порушення правового режиму у цій зоні [2].

Держава повинна розробити та мати відповідну загальну стратегію, що охоплює весь спектр дотримання законодавства в природоохоронній сфері у період воєнного стану, яку потрібно періодично контролювати, регулярно проводити моніторинг та переглядати. На сьогодні немає дієвого механізму в сфері міжнародного співробітництва щодо екологічного тероризму. Правова сторона дозволяє оцінити інформацію з боку допустимості використання її джерел і отриманих у ній відомостей у кримінальному провадженні, визначити чи є вона доказовою, отримана вона процесуальним чи оперативним шляхом, й відповідно чи можливо її використовувати як доказ.

Нормативно-правове забезпечення екологічної безпеки на національному рівні здійснюється, серед іншого, шляхом вдосконалення відповідних норм, а також підготовки кадрів для підрозділів під час воєнного стану та реалізації інших заходів, програм, планів.

Розділ XIII Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» присвячено питанням надзвичайних екологічних ситуацій. У разі втрати, виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу сил природного походження та інших факторів, які обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини та провадження господарської діяльності в цих умовах, окрема місцевість України може бути оголошена зоною надзвичайної екологічної ситуації (ст. 65) [7].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення екологічної безпеки України ґрунтується на нормах міжнародних угод, а також розробленого на їх основі національного законодавства, локальних актів, що передбачає усталену практику щодо охорони стратегічних об'єктів і встановлює порядок функціонування служб безпеки. На нашу думку, ефективне забезпечення екологічної безпеки та охорона навколишнього природного середовища та

природних ресурсів України вимагає цілісного підходу, який включає в себе заходи із запобігання, захисту та підготовки правової, екологічної, економічної інформаційної безпеки, що мають працювати в тандемі.

Слід зауважити, що проблемі екологічної безпеки під час збройних конфліктів на міжнародному рівні почала приділятися увага відносно нещодавно, незважаючи на те, що ХХ століття вважається століттям війн. Тому, насправді, концепція міжнародної екологічної безпеки – це відносно новий міжнародно-політичний феномен, який ще надто слабо розроблений [3].

Сучасні виклики геополітичних процесів як у світі загалом, так і на європейському континенті, зокрема, складовою якою є й Україна як європейська держава, створюють неабияку напругу не тільки на суходолі, у повітрі, але й на водних просторах, що потребує відповідного удосконалення та розвитку організаційно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки. На сьогодні, у зв'язку із загрозами різноманітного характеру, пов'язаних із збройною агресією з боку РФ, дослідження науковців носять практично фрагментарний, ситуативний характер та потребують комплексного підходу, що спонукає до відповідної активізації наукової спільноти, де одним із ключових чинників є напрацювання міжнародно-правового забезпечення екологічної безпеки. Саме ці обставини складають значущість, а звідси й актуальність указаної проблематики, що й обумовлює дослідницький напрям.

Таким чином, слід констатувати, що створення сучасної моделі міжнародно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні потребує новітніх форм і методів публічного адміністрування, наявності внутрішньодержавних механізмів імплементації для окремих вимог у сфері правового забезпечення екологічної безпеки, які підлягають виконанню одразу після прийняття уповноваженим суб'єктом. При цьому значним є вплив міжнародних стандартів, адже на вирішення міжнародно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки спрямовані зусилля національних урядів та міжнародних організацій, класифікаційних юридичних товариств, правників, страховиків тощо.

Міжнародним актом, який опосередковано має відношення до забезпечення екологічної безпеки, є Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї та її знищення 1993 року. Цей міжнародний акт визначає, що кожна держава-учасниця у ході транспортування, добору проб, збереження і знищення хімічної зброї приділяє головну увагу забезпеченню безпеки людей та захисту навколишнього середовища та відповідно співпрацює з іншими державами-учасницями у цьому відношенні [4].

Головним нормативно-правовим актом щодо цього питання є Стратегія екологічної безпеки, яка містить механізм її реалізації, координації та контролю, конкретні кількісні та якісні показники. Виконання документа пропонується покласти на Раду національної безпеки й оборони. Однією з

головних цілей Стратегії є перетворення України на активного гравця в системі колективної безпеки на міжнародному рівні.

Важливим є також інформаційно-правове забезпечення екологічної безпеки, яке має перспективний соціально-економічний та правовий зміст. Системотворчою особливістю екологічної безпеки є необхідність постійного оновлення її правового підґрунтя та інформаційно-технічного регулювання. За сучасних умов державотворення України інформаційна політика у сфері екологічної безпеки конкретизована в контексті обмеженого територіального суверенітету держави щодо тимчасово-окупованих територій у нормативно-правових актах міжнародного та національного характеру, наприклад, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Екологічні проблеми сучасності найбільш рельєфно знаходять своє вирішення в діяльності держави, основних напрямках і видах діяльності її органів. Так, у багатьох країнах існують спеціалізовані міністерства і відомства щодо контролю і регулюванню діяльності в галузі охорони довкілля, функціонує ціла система кодифікованих та інших законодавчих актів, що передбачають жорсткі заходи юридичної відповідальності за порушення їх вимог. Поряд з вищими і місцевими органами державної влади контроль за точним і суворим дотриманням природоохоронного законодавства здійснюють і органи спеціалізованого екологічного нагляду [5].

Підкреслимо, що забезпечення екологічної безпеки неможливо без розробки на рівні міжнародного законодавства спеціальних міжнародних правил, які мають дотримуватись всі без виключення держави.

Позитивним зрушенням у питанні є інформування міжнародної спільноти щодо забезпечення екологічної безпеки України та має стати запровадження процедури регулярного піврічного звітування України про загрози та ризики безпеці навколишньому природному середовищу, які спричинені незаконними агресивними діями російської федерації.

Отже, одним з найважливіших завдань, які сьогодні стоять перед органами державної влади в сфері забезпечення екологічної безпеки, є організація системної роботи у напрямку протидії порушенням міжнародних природоохоронних правил та боротьби з екотероризмом.

З метою належного відновлення та врегулювання проблематики екологічної безпеки державою має бути вироблено конкретний набір інструментів з гарантування державної екологічної політики, зокрема: 1) суворі фіксації злочинів проти довкілля та оцінка збитків; 2) застосування підходів міжнародного законодавства із забезпечення екологічної безпеки; 3) формування національного плану, системи дій із відновлення стану навколишнього природного середовища із зазначенням чітких способів та конкретних термінів; 4) мінімізація ризиків для екологічної безпеки; 5) збалансоване використання

природних ресурсів; 6) відновлення та забезпечення розвитку природоохоронних територій тощо. Наведений перелік є лише маленькою частиною Плану, який має бути втілений у післявоєнне життя України. Екологія та «здорове навколишнє середовище» є пріоритетним напрямком розвитку сучасної демократичної держави, а відтак, Україною мають бути пророблені необхідні кроки із реалізації запланованого в реальне життя [6].

Отже, міжнародна правова система забезпечення екологічної безпеки є головною ланкою в системі колективної безпеки, спрямованою на відповідний практичний результат спільної діяльності з охорони довкілля та збереження природного ресурсу, до чого прагнуть суб'єкти міжнародної правотворчої та правореалізаційної діяльності. Міжнародно-правова система забезпечення екологічної безпеки нині виступає чимось не до кінця збагненим, але таким, до чого необхідно прагнути, особливо коли йдеться, по суті, про виживання людства. Результатом цього прагнення має стати такий рівень навколишнього природного середовища, який би повною мірою відповідав необхідній якості життя для підтримки здоров'я і благополуччя людей теперішніх і майбутніх поколінь, тобто, сталого розвитку.

Якщо визнати, що забезпечення екологічної безпеки є багатофункціональним напрямком, то можна говорити про становлення принципово нового позадоговірного обов'язку держав – обов'язку раціонально використовувати й охороняти довкілля. Тому можемо припустити, що екологічна політика припиняє бути суто внутрішньою справою кожної держави, а порушення екологічних норм і стандартів дають всій світовій спільноті право вдатися до примусових заходів (санкцій) щодо окремих країн. Зараз на території України спостерігається екоцид, як частина цілеспрямованих дій, порушення прав людини на безпечне навколишнє середовище. Цілком можливо, що подальший розвиток концепції екологічної безпеки призведе до появи загальновідомих правил екологічної поведінки держав, порушення яких буде розглядатися як зазіхання на міжнародний правопорядок в цілому.

Окремо зазначимо, що на даний час у жодному нормативно-правовому документі, який регулює умови розвитку екологічної політики в Україні, не передбачено використання концепту «управління екологічною безпекою». Тому пропонуємо визначити його як «концепцію управління екологічною безпекою» для подальшого уточнення, деталізації та поглиблення пізнання найбільш небезпечних зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці у сфері захисту довкілля та природних ресурсів [8].

Національна екологічна політика, яка вибудовується на європейських стандартах, має бути чітко інтегрована до процесу повоєнного відновлення, а також урахована при формуванні сучасних практик щодо належного забезпечення екологічної безпеки. Виходячи з цього, стає зрозуміло, що існує нагальна потреба в наближенні національного законодавства до норм та міжнародних практик ЄС щодо інтеграції

вдосконалення, модернізації державної екологічної політики в сфері забезпечення екологічної безпеки, її трансформації з позицій наднаціонального впливу політики ЄС, США, Великої Британії на національні владні структури, а також врахування впливу екологічних програм ЄС у галузі публічного управління й охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки населення й територій, раціонального природокористування та протидії екотероризму та екозлочинам під час військової агресії з боку рф.

Логічний та послідовний аналіз міжнародно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки щодо його практичної реалізації, приводить до певних висновків. Питання захисту навколишнього природного середовища та охорони природних ресурсів під час збройного конфлікту практично не врегульоване у міжнародному праві навколишнього середовища. Сучасне міжнародно-правове забезпечення екологічної безпеки та кримінальне право не надають належного захисту довкіллю у період збройного конфлікту через встановлення високого порогового рівня, невизначеність чинників та критеріїв щодо їх застосування; захист довкілля як цивільного об'єкта є також неефективним через можливість перетворення його на ціль воєнних дій, а застосування норм щодо побічної шкоди, завданої довкіллю внаслідок воєнних дій, породжує проблеми із застосуванням принципу пропорційності у міжнародному гуманітарному праві. У більшості випадків екологічна шкода завдавалась під час збройного конфлікту державами, що не були пов'язані нормами Протоколу I чи Конвенції ЕНМОД. Однак це не означає, що за шкоду, спричинену довкіллю в результаті збройного конфлікту, в жодному разі не настане відповідальність. Існують різні способи притягнення держави-порушниці до міжнародно-правової відповідальності (за завдану під час війни шкоду природному навколишньому середовищу, культурним об'єктам, а також заподіяну шкоду природним ресурсам стороною-окупантом), а винних фізичних осіб – до кримінальної відповідальності згідно з міжнародним правом. До того ж, практика держав може свідчити про набуття зазначеними нормами статусу звичаєвих [9].

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що захист навколишнього природного середовища та збереження природних ресурсів є пріоритетом держави та одним із головних завдань Ради національної безпеки й оборони. Це забезпечує екологічну безпеку та створює передумови для реалізації ефективної міжнародно-правової системи відновлення довкілля на території України. Таким чином, необхідним є:

– додержання вимог міжнародно-правових актів, спрямованих на захист та збереження навколишнього природного середовища або його частин від злочинів, пов'язаних з екологічним тероризмом як під час воєнних дій, так і у післявоєнний час;

– ретельна фіксація порушень норм національного законодавства України та

міжнародно-правових актів у цій сфері – через залучення як офіційних представників міжнародних інституцій охорони природи, так і неурядових організацій;

– детальна оцінка отриманих збитків; правова відповідальність та стягнення збитків з країни-агресора на користь України; притягнення винних до кримінальної відповідальності

– урахування екологічних питань в документах стратегічного планування, а також при плануванні діяльності, що підлягає ОВД при проведенні робіт з відновлення, ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії правового режиму воєнного стану та у період відбудови.

Список літератури

1. 1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199
2. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р.
3. Городок Я.В. (2013) Роль міжнародного права в забезпеченні екологічної безпеки. *Міжнародна юридична науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні питання права та правової держави: наукова дискусія»*. Retrieved from https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=700%3A101213-16&catid=86%3A3-1213&Itemid=106&lang=en
4. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13.01.1993. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_182
5. Батанов О.В. (2022). Екологічний вимір сучасного конституційного права в умовах глобалізації. *«Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз»: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 23 листопада 2022 р.* Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 62 с. Retrieved from <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%83-23.11.22-%D1%80.pdf>
6. Бисара Ю.М. (2022). Забезпечення екологічної безпеки в умовах війни. *«Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз»: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 23 листопада 2022 р.* Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 62 с. Retrieved from <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%83-23.11.22-%D1%80.pdf>

7. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

8. Бульба В., Бірюков В. (2021). Концептуальні засади державного регулювання формування та збереження екологічно безпечного середовища в Україні. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. Retrieved from <https://www.neliti.com/publications/412137/conceptual-principles-of-state-regulation-of-formation-and-preservation-of-envir>

9. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України. (2017). ; А.Б. Блага, І.В. Загороднюк, Т.Р. Короткий, О.А. Мартиненко, М.О. Медведєва, В.В. Пархоменко; за заг. редакцією А.П. Бущенко. Українська Гельсінська спілка з прав людини. К.: КИТ, 2017. 88 с. з іл. Retrieved from <https://www.helsinki.org.ua/publications/na-mezhi-vyzhyvannya-znyschennya-dovkillya-pid-chas-zbrojnoho-konfliktu-na-shodi-ukrajiny>

References (transliterated)

1. Dodatkovyy protokol do Zhenevskyykh konventsiy vid 12 serpnia 1949 roku, shcho stosuyetsya zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroynykh konfliktiv (Protokol I) [Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949, relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)], dated June 8, 1977. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199

2. Zakon Ukrayiny «Pro zonu nadzvychaynoyi ekolohichnoyi situatsiyi» [The Law of Ukraine «On the Zone of Emergency Environmental Situation»], dated July 13, 2000.

3. Horodok Y.V. (2013) Rol mizhnarodnoho prava v zabezpechenni ekolohichnoyi bezpeky [The role of international law in ensuring environmental safety]. Mizhnarodna yurydychna naukoivo-praktychna Internet-konferentsiya «Aktualni pytannya prava ta pravovoyi derzhavy: naukova dyskusiya». Retrieved from https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=700%3A101213-16&catid=86%3A3-1213&Itemid=106&lang=en

4. Konventsiya pro zaboronu rozrobky, vyrobnystva, nakopychennya, zastosuvannya khimichnoyi zbroiy ta pro yiyi znyshchennya [Convention on the prohibition of the development, production, stockpiling, use of chemical weapons and on their destruction], dated 13.01.1993. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_182

5. Batanov O.V. (2022). Ekolohichnyy vymir suchasnoho konstytutsiynoho prava v umovakh hlobalizatsiyi [Ecological dimension of modern constitutional law in the conditions of globalization]. «Konstytutsiyni ta mizhnarodno-pravovi zasady zabezpechennya ekolohichnoyi bezpeky v umovakh viyny: shlyakhy podolannya suchasnykh vyklykiv ta potentsiynykh zahroz»: materialy mizhnarodnoho kruhloho stolu, m. Uzhhorod, 23 lystopada 2022 r. Uzhhorod: Uzhhorodskyy natsionalnyy universytet, 2022. 62 s. Retrieved from

<https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE-%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%83-23.11.22-%D1%80.pdf>

6. Bysaga Yu.M. (2022). Zabezpechennya ekolohichnoyi bezpeky v umovakh viyny [Ensuring environmental security in conditions of war]. «Konstytutsiyni ta mizhnarodno-pravovi zasady zabezpechennya ekolohichnoyi bezpeky v umovakh viyny: shlyakhy podolannya suchasnykh vyklykiv ta potentsiynykh zahroz»: materialy mizhnarodnoho kruhloho stolu, m. Uzhhorod, 23 lystopada 2022 r. Uzhhorod: Uzhhorodskyy natsionalnyy universytet, 2022. 62 s. Retrieved from

<https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE-%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%83-23.11.22-%D1%80.pdf>

7. Zakon Ukrayiny «Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha» [Law of Ukraine «On Environmental Protection»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

8. Bulba V., Biryukov V. (2021). Kontseptualni zasady derzhavnogo rehulyuvannya formuvannya ta zberezheniya ekolohichno bezpechnoho seredovyscha v Ukrayini [Conceptual principles of state regulation of the formation and preservation of an ecologically safe environment in Ukraine]. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. Retrieved from <https://www.neliti.com/publications/412137/conceptual-principles-of-state-regulation-of-formation-and-preservation-of-envir>

9. Na mezhi vyzhyvannya: znyshchennya dovkillia pid chas zbrojnoho konfliktu na skhodi Ukrayiny [On the edge of survival: destruction of the environment during the armed conflict in eastern Ukraine]. (2017). ; А.Б. Блага, І.В. Загороднюк, Т.Р. Короткий, О.А. Мартиненко, М.О. Медведєва, В.В. Пархоменко; за заг. редакцією А.П. Бущенко. Українська Гельсінська спілка з прав людини. К.: КИТ, 2017. 88 с. з іл. Retrieved from <https://www.helsinki.org.ua/publications/na-mezhi-vyzhyvannya-znyschennya-dovkillya-pid-chas-zbrojnoho-konfliktu-na-shodi-ukrajiny>

Надійшло (received) 12.09.2023

Відомості про авторів / About the Authors

Білоконь Михайло Вячеславович (Bilokon Mykhailo) – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5389-7013>